

סוכות התשס"ט

בס"ד

חג הסוכות – חג בתוך חג

דיני חג הסוכות

לט אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי, **באספכם את-תבואת הארץ**, תחגו את-חג-יהנה, שבעת ימים; ביום הראשון **שבתון**, וביום השמיני **שבתון**. מ ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר פפת תמרים, וענף עץ-עבת, וערבי-נחל; ושמתם, לפני יהנה אלהיכם--שבעת ימים. **מא** וחגתם אתו חג ליהנה, שבעת ימים בשנה: חקת עולם לדרתיכם, בחדש השביעי תחגו אתו. **מב** בספת תשבו, שבעת ימים; כל-הארץ, בישראל, וישבו, בספת. **מג** למען, ידעו דרתיכם, כי בסכות הושבתי את-בני ישראל, בהוציא אותם מארץ מצרים: אני, יהנה אלהיכם.

חתימה נוספת של פרשת המועדות

מד וידבר משה, את-מצעדי יהנה, אל-בני ישראל. {פ} כלומר בפסוקים ל"ג-ל"ו מופיעה מצות חג הסוכות, לאחריה בפסוקים ל"ז-ל"ח מופיעה לכאורה החתימה של פרשת המועדות החוזרת כמעט מילה במילה על מילות הפתיחה של פרשת המועדות בפרשת אמור (בפסוקים ב' ו-ד), מעין 'סיים במה שפתח'.

אבל אז באופן מפתיע ממשיך הכתוב ומזכיר את דיני חג הסוכות בפסוקים ל"ט-מ"ג: "אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים... ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר... ושמתם לפני ה' א-להיכם שבעת ימים וחגתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה... בסכת תשבו שבעת ימים... למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' א-להיכם".

ואז, לאחר מילות הסיום "אני ה' א-להיכם", מופיעה בפסוק מ"ד חתימה נוספת של פרשיית המועדות: "וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל", שגם היא מקבילה לציווי בראש הפרשה (בפסוק ב'): "דבר אל בני ישראל ואמרת אלהים: מועדי ה'..."

כלומר לסיכום, השאלה היא, מדוע חוצצים חמישה פסוקים העוסקים בחג הסוכות (לט-מג) בין חלקה הראשון של חתימת הפרשה (לז-לח) לבין חלקה השני (מד)? ומדוע אין כל דיני חג הסוכות מקובצים יחדיו? ובלשונו של

האברבנאל:

2. האברבנאל

"למה אמר במצוות חג הסוכות באמצעותה "אלה מועדי ה'" כאילו כבר השלים כל מצוות ה', ואינו כן? כי אחר זה ציווה בה עוד דברים באומרו: "אך בחמשה עשר יום..." ושאר הפסוקים שהיו ראויים להכתב קודם "אלה מועדי ה'?"

אחת השאלות העולה מתיאור מצוות חג הסוכות בפרשת אמור – אותה אנו קוראים ביום טוב ראשון של חג הסוכות – היא חתימת פרשת המועדות המופיעה באמצע דיני חג הסוכות:

1. ויקרא פרק כ"ג

פתיחת פרשת המועדות (תחילת פרק כ"ג)

ד אלה מועדי יהנה, **מקראי קדש**, אשר-תקראו אתם, במועדים.

חג הפסח

(ו) ובחמשה עשר יום לחדש הזה **חג המצות** ליהנה שבעת ימים מצות תאכלו: (ז) ביום הראשון **מקרא קדש** יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו:

חג השבועות

(כ) והניף הכהן אתם על לחם הבפרים תנופה לפני יהנה על שני כבשים קדש יהיו ליהנה לכהן: (כא) וקראתם בעצם היום הזה **מקרא קדש** יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו חקת עולם בכל מושבתיכם לדרתיכם:

ראש השנה

(כד) דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה **מקרא קדש**:

יום כפור

(כו) אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא **מקרא קדש** יהיה לכם וענייתם את נפשתיכם והקרבתם אשה ליהנה:

מצוות חג הסוכות

לג וידבר יהנה, אל-משה לאמר. **לד** דבר אל-בני ישראל, לאמר: בחמשה עשר יום, לחדש השביעי הזה, **חג הסכות** שבעת ימים, ליהנה. **לה** ביום הראשון, **מקרא-קדש**; כל-מלאכת עבדה, לא תעשו. **לו** שבעת ימים, תקריבו אשה ליהנה;

שמיני עצרת

ביום השמיני **מקרא-קדש** יהיה לכם והקרבתם אשה ליהנה, עצרת הוא--כל-מלאכת עבדה, לא תעשו.

חתימת פרשת המועדות

לז אלה מועדי יהנה, אשר-תקראו אתם **מקראי קדש**: להקריב אשה ליהנה, עלה ומנחה זבח ונסכים--דבר-יום ביום. **לח** מלבד, שבתת יהנה; ומלבד מתנותיכם, ומלבד כל-נדריכם ומלבד כל-נדבתיכם, אשר תתנו, ליהנה.

התיאורים, נרשם גם את שתי קבוצות הפסוקים אלו מול אלו:

ההבדל בתיאור חג הסוכות בשתי קבוצות הפסוקים

לפני שננסה לענות על השאלה שהצגנו, ראוי לשים לב להבדל בתיאור של החג בפסוקים ל"ד-ל"ו לעומת התיאור בפסוקים ל"ט-מ"ג. על מנת להבהיר את ההבדלים בין

פס' לח - מא

אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי

תחגו את חג ה' שבעת ימים.
ביום הראשון **שבתון**

וביום השמיני **שבתון**
ולקחתם לכם ביום הראשון...

פס' לד - לו

בחמשה עשר יום לחדש השביעי
הזה

ב א ס פ כ ס את תבואת הארץ
חג ה ס ו כ ו ת שבעת ימים לה'
ביום הראשון **מקרא קדש**
כל מלאכת עבודה לא תעשו.
שבעת ימים תקריבו אשה לה'
ביום השמיני **מקרא קדש** יהיה
לכם

ושמחתם לפני ה' א-להיכם שבעת ימים.
וחגתם אותו חג לה' שבעת ימים בשנה.

על הבחינות השונות של חג הסוכות נרצה לעמוד בהמשך עינונו.

שתי בחינות של חג הסוכות

ניתן להציע ולאמר שהכתוב בא ללמדנו על שתי בחינות שונות של חג הסוכות.

מחד, הוא חג הסוכות החל בחמשה עשר לחודש השביעי הוא **מקרא קדש שבו מקריבים אשה לה'**, והבחינה הזאת באה לידי ביטוי בפסוק ל"ד, ולכן הוא נכלל בין "אלה מועדי יהוה, אשר-תקראו אתם מקראי קדש : להקריב אשה ליהוה" שתיאורם מסתיים בפסוק ל"ו (לעומת החתימה בפסוק מ"ד שבה לא מוזכר הביטוי מקרא קדש).

מאידך חג בסוכות הוא גם **חג האסיף**, החל בתקופה האסיף החקלאי, ובחינה זאת באה לידי ביטוי בשמות כ"ג:

4. שמות כ"ג ט"ז

"וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה"

ובשמות ל"ד :

5. שמות ל"ד כ"ד :

"וחג האסיף תקופת השנה"

על פי זה, ניתן לאמר שפסוקים ל"ט-מ"ג בפרשתנו מצרפים את שתי הבחינות השונות האמורות. ולכן בפסוק ל"ט התאריך של החג אינו רק "בחמשה עשר יום לחודש השביעי" (כפי שהוא בפס' ל"ד), אלא מופיע תיאור כפול של זמן: "בחמשה עשר יום לחודש השביעי באספכם את תבואת הארץ".

נמצאת אומר, **פסוק ל"ט מקבץ את תיאור הזמן מפס' ל"ד, ואת תיאור הזמן משמות כ"ג, לתיאור אחד של שני הבחינות של חג הסוכות.**

בהמשך דברינו ננסה להעמיק בהבנת בחינות אלו של חג הסוכות בפרט ושל שלשת הרגלים בכלל.

מצורת כתיבה זאת קל לראות שבעוד שבפסוקים ל"ד-ל"ו התורה מתייחסת לחג זה כאל **מקרא קדש** ביחס **לתאריכו החודשי**:

"בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה... **ביום הראשון מקרא קדש** כל מלאכת עבודה לא תעשו... **ביום השמיני מקרא קדש**".

הרי שתיאור השני של חג הסוכות בפסוקים ל"ט-מ"ג הרי שחג הסוכות מתאריך לא רק על פי התאריך בחודש אלא גם על **תקופת השנה החקלאית** "באספכם את תבואת הארץ".

וכן היום הראשון והיום השמיני מתוארים **לא כ"מקרא קדש" אלא כ"שבתון"**:

"אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ... ביום הראשון **שבתון** וביום השמיני **שבתון**".

3. תשובת רבינו בחיי

"ועוד נראה לי לומר כי למעלה (פסוקים ל"ד-ל"ו) הזכיר עניין הקורבנות שהם חוקי השם יתברך, ושם ירמוז על של מעלה, הוא שאמר (פסוק ל"ה) "ביום הראשון מקרא קדש", (פסוק ל"ו) "וביום השמיני מקרא קדש", אבל בכאן למטה (פסוקים ל"ט-מ"ג) יבאר בשל מטה, ויזכיר שם **חוקי ישראל**, שיחוגו חג ה' שבעת ימים בזמן האספה ושיטלו בו מצוות הלולב..."

כלומר על פי רבינו בחיי, החלוקה של הפסוקים לשתי קבוצות מרמזת על חלוקה של מצוות חג הסוכות לשתי קבוצות של מצוות שאותם הוא מכנה "של מעלה" ו"של מטה".

כמובן שאין רבינו בחיי מתכוון לומר שהמצוות בקבוצה הראשונה הם חוקי ה', בעוד שהמצוות בקבוצה השנייה הם חוקי האדם ואינם חוקי ה', אלא שהוא רוצה לומר לעניות דעתנו שיש לחג הסוכות שתי בחינות שמתבטאות כל אחת בקבוצה אחרת של מצוות.

עתה, עומד האדם במקדש, נוטל לולבו בידו – כעין קורבן פרטי, ו"מוליד ומביא" את לולבו, "מעלה ומוריד", כדרך שהניפו את העומר ואת שתי הלחם בפסח ובשבועות. זאת בתפילה לרוחות ולטללים טובים בשנה הבאה.

זאת כנראה הסיבה שהתקינו לנענע בעת אמירת "אנא ה' הושיע נא" (בנוסף לנענע באמירת "הודו לה' כי טוב"), שכן גם לאחר ההודיה על כל הטוב שנתן לו ה' צריך הוא "לנענע"! לעורר רחמי שמיים, לבקש ישועה ולבקש על השנה הבאה.

סוג הקורבן

סיבה נוספת לאמירת "אנא ה' הושיע נא":

ראינו שאת הקורבן עצמו מביאים מהיבול שכבר הבשיל. את קורבן העומר מביאים מהשעורה שהבשילה כדי שתתברך התבואה שטרם הבשילה. את שתי הלחם מהתבואה שהבשילה מביאים כדי שיתברכו פירות האילן שיבשילו בסוף הקיץ.

בארבעת המינים יש "מגמה מעורבת". לע"ד, כפות התמרים מסמלים את ה"מין" האחרון משבעת המינים, ה"דבש" - המיוצר מהתמרים, שהבשיל ועליו מודים לה' ("הודו לה' כי טוב"). האתרוג הינו "פרי הדר", שאינו נמצא בשבעת המינים! אולי ניתן לומר שמכיוון שהוא הראשון שמבשיל, מביאים אותו כקורבן, כדי שיבשילו כל שאר פירות ההדר שהבשלתם בחורף ("אנא ה' הושיע נא").

(ולעונת הגשמים המתקרבת - ערבי נחל).

לסיכום, בעונות הקריטיות ביותר של השנה החקלאית מצווה אותנו התורה להכיר ביד ה' הנגלית בטבע ולהודות לו בקרבנות הבאים מן היבול, ולא לייחס את תופעות הטבע לפנתאון אלילי, כפי שעשו הכנענים.

(אתגר זה - להכיר בקב"ה תוך כדי קיום במסגרת הטבע - משתקף בברכת "המוציא לחם מן הארץ": אף על פי שכמעט כל מלאכות הפת נעשות בידי אדם או מברכים את הקב"ה כמי שמוציא את הלחם ישירות מן הארץ).

"ביום הראשון שבתון, וביום השמיני שבתון"

ניתן על פי עקרון זה להסביר גם מדוע בפסוקים ל"ט-מ"ג משתמשת התורה בביטוי "שבתון" ולא בביטוי "מקרא קודש".

השבת מוגדרת על ידי ימי השבוע, וכל יום שנוצר על ידי המחזוריות של סיבוב כדור הארץ סביב צירו מבטא את ההתחדשות הטבעית של העולם.

כמו כן השבת מבטאת את בריאת העולם והטבע ע"י הקב"ה ("כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפשו").

גם השנה החקלאית שנוצרת על ידי העונות השונות של מחזור הקפת כדור הארץ את השמש מבטאת את הטבע.

ההיבט החקלאי של שלשת הרגלים

ההיבט החקלאי של הרגלים בולט ביותר בתיאור של הרגלים בספר שמות, בפרשת משפטים ובפרשת כי תשא:

6. שמות כ"ב – פרשת משפטים

יִדְּשָׁלֶשׁ רְגָלִים, תִּחַג לִי בַשָּׁנָה.

טו אֶת-חַג הַמִּצּוֹת, תִּשְׁמֹר--שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת פֶּאֶשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב, כִּי-בו יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם; וְלֹא-יֵרְאוּ פָנַי, רִיקָם.

טז וְחַג הַקִּצִּיר בַּכּוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ, אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה; וְחַג הָאֶסֶף בַּצֵּאת הַשָּׁנָה, בְּאֶסְפְּךָ אֶת-מַעֲשֵׂיךָ מִן-הַשָּׂדֶה.

7. שמות ל"ד – פרשת כי תשא

יח אֶת-חַג הַמִּצּוֹת, תִּשְׁמֹר--שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ, לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב: כִּי בַחֹדֶשׁ הָאָבִיב, יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם.

כב וְחַג שְׁבַעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ, בַּכּוֹרֵי קִצִּיר חֲטִיִּם; וְחַג, הָאֶסֶף--תִּקְוֹפֶת, הַשָּׁנָה.

כמו כן, לכל אחד משלשת הרגלים יש מצוה המבטאת את הפן החקלאי משלו:

- בחג המצות מובא קרבן העומר, המציין את ראשית קציר השעורים
- בחג השבועות מובאים שתי הלחם, המציינים את ראשית קציר החיטים
- ובחג הסוכות, בעת האסוף, אנו מצווים לשמוח לפני ה' במקדש עם ארבעת המינים.

את המצווה מבצעים בשלושת המקרים ע"י הנפה. הגמרא בסוכה מחברת את הנפת שתי הלחם להנפת הלולב:

8. מסכת סוכה ל"ז ב'

...כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר וקאמר היכן מנענעין תגן התם שתי הלחם ... כיצד הוא עושה ... מניח ידו תחתיהן ומניף ומוליד ומביא מעלה ומוריד ... אמר רבי יוחנן מוליד ומביא למי שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו ... אמר רבי יוסי ברבי חנינא מוליד ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים... ואמר רבא וכן בלולב.

הגמרא במסכת ראש השנה מסבירה ומקשרת את ההנפות של קורבן העומר לשתי הלחם:

9. מסכת ראש השנה ט"ז א'

אמר רבי יהודה משום רבי עקיבא: מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח (והניפו אותו)? - מפני שהפסח זמן תבואה הוא. אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת (והניפו אותם)? - מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא. אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן.

בחג הסוכות – חג האסוף, כבר אסף האדם את התבואה ואת פירות האילן לביתו.

14. רמב"ן על "באספכם את תבואת הארץ"

"באספכם את תבואת הארץ - שיהא חודש שביעי זה בזמן אסיפה, מכאן שנצטוו לעבר את השנים, שאם אין העבור פעמים שהוא בא באמצע הקיץ או החורף, לשון רש"י. ולשון ת"כ (פרק טו ו ז) עבר את השנים שתעשה החג באסיפת הפירות, יכול באסיפת כל הפירות, תלמוד לומר מגרנך ומיקבך, מגרנך לא כל גרנך, ומיקבך לא כל יקבך. אי באספך מגרנך יכול מקצת, תלמוד לומר באספכם את תבואת הארץ, הא כיצד השתדל לעבר את השנה שתעשה החג ברוב אסיפת כל הפירות: וכבר למדו העבור מחדש האביב (ר"ה כא). אבל שם לימד על האביב, וכאן לימד על פירות האילן, שכן שנו חכמים (סנהדרין יא:) על שלשה דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה. והנה העבור נלמד מאילו, שהחג הזה בזמן אסיפה"

בחיבור שני לוחות השנה מלמדת אותנו התורה כי בעונות החקלאיות הקריטיות יש להודות לה' לא רק על פועלו בעולם הטבע אלא אף על השגחתו בהיסטוריה.

הקב"ה איננו רק הכוח שמאחרי הטבע אלא גם הכוח המנחה את ההיסטוריה של העמים.

בחברה האלילית חלקו את המאפיינים השונים אלים רבים;

בחברה אתאיסטית אין האדם מוצא את א-לוהים ולו באחד מהתחומים האלה;

התורה דורשת מן האדם להכיר בהשגחת ה' בכל רובדי חייו - הן כיוצר הטבע ומשדד מערכתיו והן כמכתבי ההיסטוריה.

ראינו שחג הסוכות שייך גם מבחינה היסטורית וגם מבחינה חקלאית לשלושת הרגלים.

עתה נראה שהוא שייך גם לחגי תשרי (ואולי הוא הבכיר ביניהם).

לצורך כך "שתלה" התורה רמזים בטקסט:

השייכות לשלושת הרגלים:

15. ויקרא כ"ג

העומר: (י) דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְקִצְרְתֶם אֶת קִצְרֵיהָ וְהִבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קִצְרֵיכֶם אֶל הַכֹּהֵן: (יא) וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לְרִצְוֹנְכֶם מִמִּחֲרַת הַשֶּׁבֶת יִנִּיפֶנּוּ הַכֹּהֵן: שְׁתֵּי הַלֶּחֶם: (כ) וְהִנִּיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּפְּרִים תִּגְוַף לִפְנֵי יְהוָה עַל שְׁנֵי כֶּבֶשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לִכְהֵן: אַרְבַּעַת הַמִּינִים: (מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדֶּרֶךְ כֶּפֶת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נָחַל וְשִׁמְחַתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

השייכות לחגי תשרי ("החודש השביעי"):

(כד) דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שִׁבְתוֹן זָכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ: (כה) כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לַיהוָה:

ולכן בתיאור הפן החקלאי של חג הסוכות משתמשת התורה בביטוי "שבתו".

ההיבט ההיסטורי של הרגלים

כידוע מעבר להיבט החקלאי של הרגלים, התורה מייחסת לכל אחד מהרגלים משמעות היסטורית:

* באביב אנו חוגגים את גאולת מצרים:

10. שמות ל"ד י"ח

"כִּי בַחֹדֶשׁ הָאָבִיב, יִצְאֶת מִמִּצְרַיִם."

* מתן תורה משתלב בחג קציר החיטים (מדרבנן)

* בשעת האסיף אנו נזכרים בקיומנו הנסי תחת "ענני הכבוד" במהלך נדודינו במדבר:

11. שמות כ"ג מ"ג

"כִּי בַסֹּפֹת הַשָּׁבֻעִי אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהוֹצִיאֵי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם."

כשם שהתורה משתמשת בתאריך השמשי לקביעת החגים החקלאיים, כך היא מיישמת את התאריך הירחי לקביעת החגים ההיסטוריים.

האירועים ההיסטוריים באים לידי ביטוי דווקא על פי הלוח הירחי, שכן מניין החודשים נקבע ביציאת מצרים - האירוע המכונן את תודעתו ההיסטורית של עם ישראל: "החדש הזה לכם ראש חדשים..." (עיין שמות י"ב, א-ג).

הפן הירחי והפן השמשי בלוח העברי

כידוע, הלוח העברי הוא הן ירחי והן שמשי.

מצד אחד הלוח הוא ירחי, מכיוון ליציאת מצרים, כמפורש בספר שמות:

12. ספר שמות י"ב, ב, ב'

"הַחֹדֶשׁ (= הִירַח הַמִּתְחַדֵּשׁ) הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חַדְשִׁים, רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לַחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה."

ומאידך, לוח עונות השמשי-חקלאי, הקובע את זמני האביב, הקציר והאסיף בארץ ישראל, ולפיו, ראשית השנה וסיומה הם בסיום האסיף (גורן ויקב) ולקראת החריש, הזרע והגשמים, כמו שאומרת התורה:

13. שמות כ"ג, ט"ז

"וּחַג הָאֲסִיף בִּצְאֵת הַשָּׁנָה..."

כפילות זו של הלוח יש בה משמעות עמוקה:

לוח החודשים הירחי קובע את המועדים מקראי הקודש, שהם זכר ליציאת מצרים, ויוצר בכך את הלוח ההסטורי-הלאומי של עם ישראל.

לעומת זאת, לוח העונות השמשי קובע את השבתונים, הם החגים החקלאיים של ארץ ישראל, שבהם שובתים ממלאכת השדה (כידוע, אין החקלאות בעיקרה תלויה אלא בעונות של שנת החמה).

על מנת לשמור על עיקרון הכפילות של הלוח, אנו מעבירים את השנים, עקרון אותו אנו לומדים מהפסוק "שמור את חודש האביב" - העונה החקלאית של עומר השעורים בארץ ישראל - "ועשית פסח לה' א-להיך, כי בחודש האביב" - של ארץ ישראל - "הוציאך ה' א-להיך ממצרים לילה." (דברים ט"ז, א).

עקרון זה גם נלמד מפרשתנו, כפי שאומר רש"י בפרשתנו על "באספכם את תבואת הארץ", ומביאו הרמב"ן ומרחיב את דבריו:

18. מסכת ראש השנה פרק א' משנה א'

(א) ארבעה ראשי שנים הם. באחד ניסן ראש השנה למלכים ולרגלים. באחד באילול ראש השנה למעשר בהמה. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים, באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות, לנטיעה ולירקות. באחד בשבט, ראש השנה לאילן, בדברי בית שמאי. בית הלל אומרים, בחמשה עשר בו:

ואמנם, בשמות כ"ג, טז הכתוב אומר:

"וחג האסף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה".

כלומר, חג הסוכות נחוג בצאת השנה. כך גם הכתוב המקביל בשמות ל"ד, כב:

"וחג האסף תקופת השנה".

כלומר, כשהשנה גומרת הקפה שלמה (מסתיימת) יש לחוג את חג הסוכות.

נמצאנו למדים, אם כן, ששני ראשי שנים הם: האחד בניסן והשני בתשרי (בו נחוג סוכות האמור).

הרב יונתן גרוסמן מסביר ששתי מערכות החגים קשורות לחלוקה בסיסית זו של לוח שנה כפול (האחד שהתחיל בתשרי והשני שהתחיל בניסן).

■ מערכת הקורבנות הראשונה קשורה לחגי ניסן, כלומר, לחגי יציאת מצרים. ראשי חודשים מובאים בכפיפה אחת עם הציווי של ה' למשה ולאהרון על אודות יציאת מצרים, חג המצות הוא זכר ליציאת מצרים, וחג השבועות - שאין לו תאריך מלבד היותו יום החמישים ליציאת מצרים - הנו המשך רציף של זכרון יציאת מצרים.

■ במקביל ניצבת מערכת הקורבנות השנייה, הקשורה כולה לחגי תשרי. ראש השנה, יום הכפורים ושמיני עצרת חלים כולם ב"חדש השביעי", או שמא נאמר בחודש הראשון (תשרי).

שתי מערכות אלו באות לידי ביטוי במספר הקורבנות הזוהה שיש להקריב בכל אחת מהן, או ליתר דיוק במספר הפרים (שהרי בכל החגים יש להקריב שבעה כבשים ואיל אחד).

בעוד שבחגי ניסן יש להקריב שני פרים, בחגי תשרי יש להקריב פר אחד בלבד.

אפשר להסביר את שתי מערכות המועדים, כשני צירי זמן המעמידים את האדם היהודי אל מול שתי חוויות יסודיות, הבאות לידי ביטוי בחגים:

ראינו שמערכת המועדים של **שלושת הוללים** מבטאת את השגחת הקב"ה על עמו:

■ הן **ברמת הכלל** בבחינה של הרגלים **זכור להתגלות ההיסטורית** של הקב"ה על עמו, בבחירה בהם המתבטאת בתפקודם לקדש חודשים, בגאולתם ממצרים בפסח, במתן תורה בשבועות, ובסוכות המהוות זכר לענני הכבוד בהם הושיב הקב"ה את בני ישראל במדבר.

(כז) אך בעשור **לחדש השביעי הזה** יום הכפרים הוא מקרא קדש יהיה לכם וענייתם את נפשתיכם והקרבתם אשה ליהנה:

(לד) דבר אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום **לחדש השביעי הזה** חג הסוכות שבעת ימים ליהנה:

בפרשת קרבנות המועדים בפרשת פנחס התורה מפרטת את קורבנות המוספים:

16. השוואה בין קורבנות המוספים

שעיר חטאת	פרים	אילים	כבשים	
אחד	שני	אחד	שבעה	ראש חודש
אחד	שני	אחד	שבעה	חג המצות
אחד	שני	אחד	שבעה	שבועות
אחד	אחד	אחד	שבעה	ר"ה
אחד	אחד	אחד	שבעה	יום כיפור
אחד	אחד	אחד	שבעה	שמיני עצרת
אחד	שבעה - שלשה עשר	שני	ארבעה עשר	סוכות

מעיון בטבלה עולה כי ישנן שתי מערכות שונות של קורבנות המוספים:

המשותף לכל קורבנות המוספים שבכל החגים הוא **שבעה כבשים ואיל אחד** (למעט חג הסוכות בו נדון בהמשך השעור), אולם, מספר הפרים בקרבן המוסף מחלק את שאר החגים לשתי קבוצות בסיסיות:

■ ראש חודש, חג המצות, חג השבועות (אשר בהם מוקרבים שני פרים)

■ ראש השנה, יום הכפורים ושמיני עצרת (אשר בהם מוקרב פר אחד).

על מנת להבין מדוע הכתוב יוצר שתי מערכות שונות של קורבנות נפנה תחילה לבעיית תחילתה של השנה היהודית. בשמות י"ב, ב' אנו קוראים:

17. שמות י"ב ב'

"החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה."

כלומר, חודש ניסן מהווה את תחילתה של השנה היהודית.

אולם, כידוע לכולנו, אנו חוגגים את ראש השנה בתשרי (ראה מסכת ראש השנה פ"א, מ"א).

הרב יונתן גרוסמן מסביר שככל הנראה חג הסוכות הנו **חג כפול**, חג שנחבאים בו שני חגים קטנים.

דומה שהאופי הכפול של חג הסוכות נובע באופן ישיר משתי מערכות הקורבנות הקודמות שהזכרנו. חג הסוכות נחוג הן בלוח השנה המתחיל בניסן והן בלוח השנה המתחיל בתשרי, שהרי חג הסוכות הוא גם זכר ליציאת מצרים:

"למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים".

אך הוא גם נחוג בחודש השביעי, הוא חודש תשרי, וככזה הוא מהווה המשך לחגי תשרי. על כן, בחג הסוכות ישנה מערכת כפולה של קורבנות.

כלומר, בחג הסוכות מקריבים את האילים והכבשים המאפיינים את שלושת רגלים, שהרי הוא אחד משלוש הרגלים, ולכן מקריבים בכל יום איל אחד ושבעה כבשים. וכן, מקריבים את האילים והכבשים המאפיינים את מועדי החודש השביעי, שהרי הוא חל בחודש השביעי, ולא זו בלבד אלא שהוא **הגדול שבחגים בחודש זה**, ולכן ודאי מתקיימים בו מאפייני החגים של החודש השביעי.

לסיכום, הואיל וחג הסוכות שייך לשתי מערכות החגים יש מקום להחיל בו את חיובי הקרבנות של שתי המערכות זה לצד זה, ולכן יש בו גם איל של שלוש רגלים וגם איל של חגי החודש השביעי, וביחד שני אילים. לכן גם יש בו שבעה כבשים של חגי החודש השביעי ועוד **שבעה כבשים של שלוש רגלים ובסך הכל ארבעה עשר כבשים מדי יום.**

חידוש זה ראוי להדגשה: בדרך כלל נזכר חג הסוכות בצירוף עם חג המצות וחג השבועות, במסגרות של שלוש רגלים ושל החיוב בעלייה לרגל, וכפי שראינו שייך להם מבחינה היסטורית וחקלאית.

שאלה:

1. ימי המועד של החודש השביעי - הראשון בחודש והעשירי בו - לא נזכרו בשום מקום בתורה במסגרת משותפת ובלעדית להם ולחג בחמשה עשר לחודש. בכל מקום שנזכרו חגים אלה הם נזכרו עם שאר כל מועדי השנה.

2. יתר על כן; אופיו הידוע של חג הסוכות הוא זמן שמחה, והכתוב מדגיש זאת הדגשה יתירה במילים "והיית אך שמחה" (דברים, ט"ז טו), והקשר בין חג מלא שמחה כחג הסוכות לבין ימי הדן של ראשית החודש השביעי נראה רחוק ומלאכותי.

שייכותו של החג באמצע החודש השביעי לאותה מערכת חגים מיוחדת של החודש השביעי היא אפוא חידוש של פרשת קורבנות המוספים בספר במדבר.

דומה ששייכות זו מודגשת בשמו של החג:

שמו של חג הסוכות אינו מפורש בפרשת פנחס, והוא מתואר כמקרא קודש 'בחמשה עשר יום לחודש השביעי'.

והן **ברמת הפרט** כמועדים המבטאים את **השפע החקלאי** של הקב"ה לכל פרט ופרט, כאשר שלשת הרגלים מהווים את חגי **הקציר והאסיף** וההודאה של כל פרט לקב"ה את טובה שהשפיע עליו.

לעומת זאת מערכת המועדים של **חודש תשרי** מבטאת את **שאיפת האדם להתעלות ולהתקרב לקב"ה:** תחילה בהמלכתו בראש השנה, בהמשך בבקשת הסליחה והמחילה ביום הכיפורים, שהיא תאפשר את הדבקות בקב"ה המגיעה לשיאה בשמיני עצרת.

הנחת היסוד של שתי מערכות החגים היא שליטתו של ה' על המציאות ועל המאורעות המתרגשים ובאים בה, אולם **בחגי ניסן ממוקדת החוויה היהודית במאורעות עצמם, בעוד שבחגי תשרי ממוקדת החוויה היהודית במפגש ישיר עם ה'.**

ז. קורבנות המוספים של חג הסוכות

לאחר שהבנו את שתי מערכות המועדים, נשוב לחג הסוכות וננסה להבין את מספרי הקורבנות השונים בו. אם נתבונן בטבלה נראה שלמעשה מספר הקורבנות בחג הסוכות כפול מאשר בחג רגיל.

בעוד שבשאר החגים מוקרבים שבעה כבשים (ובהקשר זה אין הבדל בין חגי ניסן לחגי תשרי), בחג הסוכות מוקרבים מידי יום ארבעה עשר כבשים; ובעוד שבשאר החגים מוקרב איל אחד בלבד, הרי שבחג הסוכות מוקרבים שני אילים.

מדוע בחג הסוכות יש להקריב מערכת כפולה של קורבנות?

כמו כן ראוי לשים לב לכך שהתורה מקדישה פסוקים רבים לתיאור קרבנותיו של חג זה. בניגוד לחג המצות שכל ימיו נכללים בסיכום קצר "כאלה תעשו ליום שבעת ימים" (פס' כד), מקדיש הכתוב לכל יום מימי חג הסוכות שני פסוקים.]

19. במדבר כ"ח - חג הפסח

(כד) פְּאֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם שֶׁבַעַת יָמִים.

20. במדבר כ"ט

(יב) וּבַחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם פֶּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגְתֶּם חַג לַיהוָה שֶׁבַעַת יָמִים: (יג) וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ אֵשֶׁה רֵיחַ נִיחַח לַיהוָה פְּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִמִּים יִהְיוּ: (יד) וּמִנְחַתְּם סֵלֶת בְּלוּלָה בְשֶׂמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶר הָאֶחָד לְשְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר פְּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל הָאֶחָד לְשְׁנֵי הָאֵילִם: (טו) וְעֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לֶכֶבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עֶשֶׂר כְּבָשִׂים: (טז) וְשֶׁעִיר עֲזִים אֶחָד חֲטָאת מִלֶּבֶד עֶלֶת הַתְּמִיד מִנְחַתָּה וְנֹסֶכֶה: (יז) וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי פְּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם עֶשֶׂר... (כ) וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פְּרִים עֶשְׂתֵּי עֶשֶׂר אֵילִם... (כג) וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פְּרִים עֶשְׂרֵה

הדבר ודאי מלמד על חשיבות הקרבנות של חג זה, אך האם יש לראות את חג הסוכות כמועד בפני עצמו מבחינת קרבנותיו? האם יש כאן מועד מסוג חדש שקרבנותיו שונים?

פרי המוסף של חג הסוכות:

נשאלת שאלת מספרי הפרים שפוחתים והולכים. כפי שהזכרנו לעיל, מניין הפרים בימי חג הסוכות אינו קבוע, והוא יורד והולך משלושה עשר פרים ביום הראשון ועד לשבעה פרים ביום השביעי. מהשוני בקרבנות בימים השונים למדה הגמרא שבכל אחד מימי חג הסוכות גומרים את ההלל (בבלי, ערכין י ע"א-ע"ב), כלומר הקרבנות הם ביטוי לרוב שמחה, ומהם ניתן ללמוד גם על אמירת הלל.

ואולם נראה שאין די בהסבר זה. כידוע למדו חז"ל, שקרבנות אלה, העולים לסך שבעים פרים, הוקרבו כתפילה למען שבעים אומות העולם, כמו שאומרת הגמרא בסוכה :

22. סוכה נ"ה ב'

"א"ר <אליעזר> [אלעזר] הני שבעים פרים (פרי חג הסוכות) כנגד מי כנגד שבעים אומות. פר יחידי (פר של שמיני עצרת) למה כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך א"ר יוחנן אוי להם <לעובדי כוכבים> {לאומות העולם} שאבדו ואין יודעין מה שאבדו בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהן ועכשיו מי מכפר עליהן"

בניגוד למועדים אחרים בפרשת פנחס לא נזכרות בחג זה מצוות מיוחדות (כגון מצות, ביכורים או תרועה), ובכך מדגיש הכתוב שמהותו וזהותו של החג נובעים בעיקר ממועדו באמצע החודש השביעי.

אם מתבוננים בחגי החודש השביעי, נראה, שחג הסוכות באמצע החודש השביעי הוא מרכזם של החגים בחודש.

שאר החגים נמשכים יום אחד, ואילו חג זה הוא בן שבעה ימים, ובכל יום מקריבים קרבנות שונים.

ולכן נראה לאמר, שימי המועד בראשית החודש ובעשירי בו הם ימי הכנה לקראת עיקרו של החודש.

על היום הראשון בחודש השביעי אין פירוט רב בתורה, אך כתובים אחדים רומזים לכך שזה יום דין ומלוכת ה', והתרועה היא תרועת ההמלכה של הקב"ה על העולם.

לגבי יום הכיפורים יש לפרש, שלקראת החגיגה הגדולה שתיערך על גבי המזבח יש לטהר את המזבח, לכפר עליו ולהכינו לקראת החג.

וכך אכן מתוארת מטרתו של יום הכיפורים בפרק ט"ז של ספר ויקרא :

21. ויקרא ט"ז ל"ג

"וכפר את מקדש הקודש ואת אוהל מועד ואת המזבח יכפר ועל הכוהנים ועל כל עם הקהל יכפר".

רק לאחר קבלת מלכות ה' מחדש ולאחר הכפרה וההכנה של המקדש, המזבח והכוהנים ניתן לחגוג את החג הגדול והשמח של החודש השביעי ברוב קורבנות. בחמשה עשר יום לחודש השביעי חוגגים אפוא את הקרבה לה' מתוך שמחה, לאחר ימי הדין וההכנה מתוך אימה ויראה.